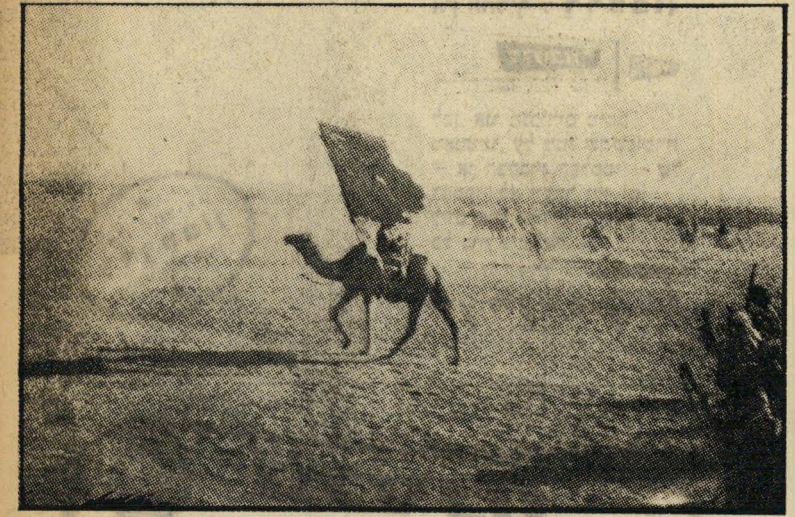

כיבוש עקבה בסרם: הדגל בידי אבו-מאי, לורנס מייצג

כיבוש עקבה באציות: לוחאי אבו-מאי נכנסים לעיר

של בעלות-הברית בחוף הצפוני של סוריה, שהיתה נבונה מבחינה איסטרטגית, מחשש פן יחוק הדבר את הצרפתים. לעומת זאת החישו את הפלישה של אלנבי לארץ-ישראל, כדי לשים עליה יד. הם הניחו תחת כיסא הצרפתים שני מוקשים רבי-עוצמה: את הציונות ואת המרד הערבי.

תעלה, נפט ויהודים

צהרת בלפור ניתנה ערב הפלישה המכרעת של אלנבי לארץ-ישראל. מטרתה העיקרית היתה ברורה לכל המומחים (חוץ מן הציונים עצמם): לספק לבריטניה חירוץ להסוך את כל ארץ-ישראל למושבה בריטית, בניגוד להסכם סייקס-פיקו. הרצון הבריטי היה מובן. ארץ-ישראל היתה דרושה לשם הגנה על תעלת-סואץ מצפון, להבטחת הדרך להודו, וגם כמוצא לנפט העיראקי לים-התיכון. אולם בשם אינטרסים גסים כאלה אי-אפשר היה לתבוע מן הצרפתים לחתר על מסירת הארץ למינהל בינלאומי (היינו, למעשה, למינהל צרפתי-בריטי משותף). לשם כך היתה דרושה סיבה קדושה, הומאנית, פופולארית בעולם.

הציונות ענתה בדיוק על כל הדרישות. מה יכול היה להיות יותר קדוש והומאני מאשר להחזיר את היהודים האומללים למולדתם העתיקה? ובייחוד כאשר יש ליהודים השפעה כה רבה על העתונות ועל דעת-הקהל בארצות השובות?
הלורד אסקוויט, ראש-הממשלה הקודם של בריטניה, כתב בספר זכרונותיו משפט עוקצני על הצהרת בלפור: "המזרז כי החסיד היחיד שלה הוא לוי ג'ורג' (ראש-הממשלה בעת מתן הצהרה). איני צריך להוסיף כי היהודים, עברם ועתידם, אינם מעניינים את לוי ג'ורג' כקליפת השום. אולם היה ברור שתהיה זאת שערוריה להניח למקומות הקדושים לעבור לידיה או לחסותה של, צרפת חסרת-האלוהים והכופרת."
הטכסיס הצליח. לשבועות-רצון הדדית. תוך הסתמכות מפורשת על הצהרת בלפור, תבעה (וקיבלה) בריטניה את המנדט על כל ארץ-ישראל. "האזור החום" של הסכם סייקס-פיקו צורף ל"אזור האדום". נציג עליון בריטי-יהודי, הלורד הרברט סמואל, בא לארץ כהתגלמות המציאות החדשה.
הצרפתים ראו את העניין במורת-רוח. אך מורת-רוחם היתה כאין וכאפס לעומת מורת-רוחם של הערבים, שראו כיצד נמסר חלק מאדמתם לציונים. בעיניהם היתה בכך הפרה של ההבטחות שניתנו בשלבים השונים של המרד לשריף חוסיין.
עד שבה לורנס איש-ערב, והמציא רעיון שיכול היה לשנות את המצב.

למען פייצל, נגד הפיצול

לורנס לא היה תמים, וגם לא אידיאליסט המרחף בעננים. הוא פעל כפטריוט בריטי. משמע: הוא רצה להטיל את מרות בריטניה על המרחב כולו. לשאיפה זו (המשך בעמוד 20)

בישראל, והשתדלה להמעיט את חשיבות הפרשה גם בעיני זרים. צעיר שישב לידי בעת ההקדנה, בוגר בית-ספר תיכוני, שאל אותי בתמיהה אינסופית: "מה? זה באמת קרה?!" נימוקיה של תעמולה זו היו טבעיים למדי, והם נבעו מן הגישה הכללית של הצמרת הציונית מאז ימי בלפור ועד ערב הקמת המדינה. שאיפתה העיקרית היתה לשכנע את הבריטים לתמוך בציונות ולהתנגד ללאומנות הערבית (בעוד שרוב המומחים הבריטיים, החל בגנרל אלנבי ועד לנציג העליון האחרון, נקטו קו הפוך). לצורך זה ביקשו לשכנע את דעת-הקהל הבריטית והעולמית כי הציונות עזרה תמיד לאינטרסים הבריטיים, ואילו הערבים נגדו בהם. לכן הפריזה התעמולה הציונית בחשיבות ניל"י והגדודים העיבריים כצבא הבריטי — וניסתה לבטל את חשיבות המרד הערבי, כאילו לא היה אלא פרי דמיונם הפורה של לורנס ואנשי המשדר הערבי.

מגמה זו נעזרה בהיסטוריונים צבאיים שמרגינים, שהתייחסו כחסד ובביטול ללוחמה הבלתי-סדירה של הערבים. טענתו של לורנס, כי הערבים (והוא עצמו) כבשו כמעט לבדם את עבר-הירדן ודמשק, הרגיזה את הקצונה הסדירה לא מעט.
לעומת זאת, הפריזו חסידיו אגדת-לורנס בכיוון ההפוך, העריכו את הישגי הערבים ללא כל חוש מידה. גם מומחים כמו לידל הארט, שהאמינו כי העתיד הצבאי שייך ליחידות קטנות וניידות, היילו את מיבצעי לורנס והמרד הערבי כדוגמה לצבאות כל העולם.
האמת מונחת גם כאן אי-שם בין האגדה והאנטי-אגדה. למרד הערבי לא היה ערך אלא כסיוע למיבצעי הסדירים של צבא אלנבי. אולם במיסגרת זו היה ערכו ניכר מאוד. כיבוש עקבה, כיתור חיל-המצב התורכי באל-מדינה, הפיצוצים התכופים של קו הרכבת דמשק-אל-מדינה והאיום הכללי על העורף התורכי, ריתקו כוחות תורכיים ניכרים מאוד, שלא הופעלו נגד הצבא הבריטי. בתקופה מסויימת ריתקו הכוחות הערביים הקטנים מספר רב יותר של חיילים תורכיים מאשר כל הצבא הבריטי בארץ-ישראל.

לאור תמונה איסטרטגית זו אין טעם רב להתחכך על הפרטים הטאקטיים, השנויים במחלוקת — למשל, אם אומנם הגיעו הערבים לדמשק לפני הבריטים והאוסטרלים, או אחרת. כלוחמים בלתי-סדירים, שפעלו בהתאם למסורת העתיקה של שבטי הבדווים, תוך הרג רב ובזיה, הביאו הערבים תועלת רבה במערך הצבאי הכללי. קשה להתמרמר על שיטותיהם, נוכח האכזריות הגוראה של התורכים, הזכורה היטב להתיקי היישוב העיברי.
יש לזכור כי לעימת החזיתות העיקריות של מלחמת-העולם השנייה, לא היתה המערכה נגד התורכים אלא חזית מישנית מאוד. השפעתה על תוצאות המלחמה היתה אפסית. היא כונתה בצדק בשם "הצגה צדדית". המרד הערבי היה הצגה צדדית של הצגה צדדית — מבחינה צבאית.

אולם מבחינה פוליטית לא היתה זאת הצגה צדדית כלל. ואומנם, המצביאים של בעלות-הברית הודרכו בחזית זו עליידי אינטרסים אימפריאליסטיים יותר מאשר עליידי שיקולים צבאיים טהורים. מן הרגע בו נכנסה תורכיה למלחמה בצד הגרמנים, היתה נטושה התחרות בין בעלות-הברית, שכל אחת מהן רצתה להקדים ולשים את ידה על נתחים מן האימפריה העות'מאנית המתפרקת.

מבחינה זו, יותר מאשר מכל בחינה אחרת, מעניינות עלילותיו של לורנס את ההיסטוריון העיברי דהקא.

טוב לערבים, רע ליהודים?

מאז ימי העתירה השנייה שולטת ביישוב העיברי הדיעה שמה שטוב לערבים — רע ליהודים, ומה שטוב ליהודים — רע לערבים. לורנס היה אחד התומכים העיקריים בזכויות הערבים — וממילא התנגדה דעת-הקהל היהודית לראות בו, כמעט אוטומאטית, אויב הציונות. אולם הדברים היו רחוקים מלהיות כה פשוטים.

צופי הסרט יקבלו את הרושם כי לורנס התמים רומה עליידי הממונים עליו במשדר הערבי הבריטי בקאהיה, וכי לא ידע על קיומם של ההסכמים הסודיים שחילקו את המרחב בין הבריטים והצרפתים. זוהי גירסה אחילית. לורנס עשה מה שעשה דהקא מפני שידע על ההסכמים אלה.

ההסכם העיקרי הושג באביב 1916 בין הנציג הבריטי, סר מארק סייקס, ובין הנציג הצרפתי, ז'ורז' פיקו (ונקרא על שמם "הסכם סייקס-פיקו"). הבריטים לא טרחו לגלות לצרפתים כי כבר קודם לכן השיגו הסכם סודי עם השריף חוסיין, בו הבטיחו לערבים עצמאות רחבה השטחים שנידונו בהסכם סייקס-פיקו. כאשר נודע הדבר לצרפתים, במאחר, החלו חושדים כי המרד הערבי לא נועד רק לדחוק את רגלי התורכים, אלא גם את רגליהם שלהם. עוד נראה להלן כי לא טעו בחשד זה.

לפי המפה שצורפה להסכם סייקס-פיקו, חולקו ארצות הקשת הפוריה כלהלן:

- "האזור הכחול", שכלל את כל החוף הסורי-לבנוני, נמסר לשלטון צרפתי ישיר.
- "אזור אל-ף", שכלל את כל שאר מחוזות סוריה ואת חבל מוסול, נמסר לשלטון צרפתי בלתי-ישיר, עם אוטונומיה ערבית.
- "האזור האדום", שכלל את חיפה, עכו, ודרום עיראק, נמסר לשלטון בריטי ישיר.
- "אזור ביי-ח", שכלל את הנגב, עבר-הירדן וצפון עיראק (מלבד אזור מוסול) נמסר לשלטון בריטי בלתי-ישיר, עם אוטונומיה ערבית.
- "האזור החום", שכלל את כל ארץ-ישראל המערבית (מלבד מפרץ חיפה והנגב) נמסר לשלטון בינלאומי.

מן הרגע בו נחתם חוזה סודי זה, עמלו הבריטים למען הפרתו. הם מנעו פלישה גדולה

פשוטו כמשמעו. מטפרי-הלימוד הערביים נתלשו הדפים בהם מוזכר המרד. לפחות מורה ערבי אחד פוטר מפני שהעז, למרות זאת, להזכיר פרשה זו בכיתתו.

בסרם: הבריטיים מול ההמון הלאומי של העיר דמשק